

zápis semináře

PODPORA ŠKOLNÍCH SOUBORŮ, ORCHESTRŮ A PĚVECKÝCH SBORŮ

úterý 3. listopadu od 10 hodin

ZUŠ Žerotín, Olomouc

Účastníci semináře:

Markéta Cabajová, Jana Kropáčková, Vítězslav Matoušek, Patrik Šnobl, Martin Zajíček a Vladimír Zeman (ZUŠ Žerotín, Olomouc), Bohuslav Mimra (ZUŠ Česká Třebová), Ondřej Kozderka (ZUŠ Hlinsko), Pavla Kotrášová (ZUŠ Hranice), Martin Szymik (ZUŠ J. R. Míši, Orlová), Václav Dvořák, Barbora Uhlířová a Tomáš Uhlíř (ZUŠ Jeseník), Barbora Kubečková (ZUŠ Němčice nad Hanou), Lukáš Václav (ZUŠ Zábřeh), Kateřina Oškerová a Josef Geryk (ZUŠ Zlín); Robert Mimra (Portedo o.p.s.)

Lektor:

MgA. Tomáš Židek, Ph.D.

Obsah

I. Osobnost dirigenta a práce se školním souborem	2
II. Popis aktivit projektu zaměřených na podporu školních souborů	5

I. Osobnost dirigenta a práce se školním souborem

V následujícím textu shrneme v krátkých oddílech přednášku lektora semináře MgA. Tomáše Židka, Ph.D.

OSOBNOST DIRIGENTA A POZNÁMKY K PRÁCI DIRIGENTA

Dirigent je globál různých dovedností, především velký muzikant a velký člověk (fascinující osobnost – cesta k tomuto ideálu přes psychologii). Dirigent amatérského/školního souboru je vším – nejen dirigentem, ale i organizátorem koncertů, reklamním manažerem i výlepovou službou atd.

Základní problém odborné přípravy dirigenta je, že dirigent nemá dlouhodobě k dispozici svůj „nástroj“ (výjimkou jsou některé vysoké školy v USA, kde jsou studenti placeni za účast ve cvičných orchestrech). Náhračkou je studium s korepeticí. Studium podle nahrávky není vhodné (místo nástupu orchestru podle dirigenta nastupuje dirigent se zpožděním podle nahrávky, navíc musí dirigent převzít pojetí skladeb podle nahrávky atd.).

Stupně dirigování

- 1) taktování,
- 2) dirigování (nástupy, dynamika...),
- 3) předávání emocí.

Základy dirigování (dirigentská schémata) jsou mezinárodní jazyk.

Tři fáze dirigentského gesta

- 1) Příprava – při zvednutí rukou dirigenta nástup klidu (důležité u školních orchestrů důsledně trvat, resp. důsledně cvičit, bezprostřední zklidnění při zvednutí rukou dirigenta).
- 2) Zdvih (nástup) – musí být v tempu a charakteru skladby. Případně návěští, tj. jedna doba udaná navíc ke zdvihu. U školních souborů je často udáván před nástupem celý takt.
- 3) Odraz – nástup orchestru by měl být přesně na odraz.

Ideálem jsou přirozená a uvolněná dirigentská gesta.

Taktovka

Pěvecké sbory jsou řízeny bez taktovky, orchestry obvykle s taktovkou (u některých skladeb však funguje lépe dirigování bez taktovky). Taktovka je prodloužením pravé ruky, která udává tempo, základní pulz („přísný otec“). Levá ruka ukazuje výraz, nástupy atd.

Role dirigenta

Za prvního novodobého dirigenta je považován C. M. Weber. Do té doby vedli orchestry hráči (první housle, cembalo apod.). Podstatná je vize, vedení orchestru, nacvičení skladeb. Komorní orchestry často fungují lépe i bez dirigenta. Role dirigenta při koncertě má smysl pouze tehdy, když skutečně orchestr vede. Při hře se sólistou je však dirigent nezbytný.

Sebelepší dirigentská technika nenahradí precizní práci při zkouškách (například Josef Vlach nebo Josef Suk – dirigenti a špičkoví instrumentalisté – své dirigentské působení postavili především na kvalitní přípravě studovaných skladeb; Sukův orchestr obvykle hrával bez dirigenta). Nicméně dirigent ovládající dirigentskou techniku může při koncertě reagovat na prostor, udělat dílčí změny v pojetí apod. Svým zaujetím pak dirigent může „dostat“ z hráčů mimořádný výkon.

Repertoár

Zvuk orchestru a pěveckého sboru se tvoří na repertoáru. Je vhodné vybírat repertoár od renesance až po současné autory. U smyčcových souborů by neměla převažovat populární hudba. Dechové orchestry více tíhnou k hudbě 20. století a „lehčím“ žánrům. Těžiště repertoáru pěveckých sborů je ve vážné (duchovní) hudbě. Dirigent – pedagog má za úkol především seznamovat žáky s dosud nepoznaným světem – otevírat obzory, nikoli pokračovat v estetické devastaci, kterou provádějí média.

Vhodným výběrem repertoáru plní dirigent svou osvětovou roli.

(V rámci následné diskuse někteří účastníci semináře obhajovali populární hudbu v repertoáru školních souborů – např. motivační efekt „lehčích“ hudebních žánrů.)

Tomáš Židek doporučuje rozdělit repertoár na zhruba tři díly:

- 1/3 kmenový repertoár,
- 1/3 nový program,
- 1/3 opakující se repertoár (s odstupem několika let).

Metodika nácviku

1) Připravit notový materiál předem (včetně stejného číslování taktů v partech a partituře).

2) Noty rozdat předem. Ideálně si vyhradit čas na individuální zkoušky. V praxi ZUŠ to znamená spolupráci učitelů hlavních předmětů s dirigenty školních souborů.

3) Vlastní zkouška orchestru/pěveckého sboru musí mít děj (dramaturgii) – nejdříve zahrát v celku, pak pečlivě po kratších částech, nakonec opět zahrát celé.

Pozn.: Ideální je, když má dirigent/sbormistr k ruce asistenta (spolupráce při zkoušce celého souboru, možnost dělených zkoušek atd.).

Nejčastější chyby amatérských dirigentů:

- dirigují trochu za orchestrem,
- okamžitě reagují na drobné chyby (neustále přerušovaná hra),
- nebo opačný extrém – hrají se celky stále dokola bez podrobnějšího vysvětlení chyb.

PROBLEMATIKA ŠKOLNÍCH SOUBORŮ

Souborová hra by měla být vrcholem vzdělávání na ZUŠ (hlavní úkol ZUŠ je výchova poučených amatérů – tj. milovníků umění). Absolventi ZUŠ mohou následně pokračovat v amatérském orchestru nebo pěveckém sboru. Orchester nebo pěvecký sbor také školu reprezentují navenek a může být neefektivnějším nástrojem propojení ZUŠ s místní komunitou (včetně lokální politické reprezentace). Tomáš Židek nesouhlasí s argumentem, že se žáci mohou zkazit hrou v orchestru – domnívá se, že dobře vedený žák ZUŠ hrou v orchestru/souboru jen získá. Totéž platí pro účast v pěveckém sboru.

Obměna členů školních souborů

Každý vedoucí školního souboru se potýká s každoroční obměnou členů školních souborů. Obvykle však větší část hráčů zůstává. Tomáš Židek doporučuje věkovou homogenitu žáků v souboru. Hráči by měli být na podobné úrovni. Vedoucí souboru musí zvážit, kdy je žák zralý na souborovou/orchestrální hru (v hudbě není inkluze možná).

Školní symfonické orchestry

Zajímavá je práce ve školních symfonických orchestrech. Ale je zde problém s obsazením některých nástrojových skupin – především hoboje, fagoty a horny nejsou často dostupné. Proto by se ZUŠ měly více zaměřit na „nedostatkové“ nástroje. Na menších školách by si měli učitelé rozšířit aprobaci na příbuzné nástroje. Učitelé by se neměli bát neobvyklých nástrojových obsazení – podmínkou je, aby dirigenti dobře znali nástroje (charakter, rozsahy atd.) a uměli pro svůj soubor aranžovat vhodné skladby (v případě neobvyklých obsazení je to nutnost).

DISKUSE

V diskusích během semináře a v závěrečné diskusi zazněla řada námětů a připomínek. Některé z nich shrnujeme v následujících bodech:

- Tomáš Židek velmi doporučuje komorní hru klavíristů, hru z listu a improvizaci. Po ukončení studia na ZUŠ mohou absolventi tyto znalosti lépe využít pro své další amatérské umělecké aktivity (lépe než sólový repertoár).
- U školních nebo amatérských orchestrů je lepší obsazovat nižší hlasy početněji, resp. mít ve všech hlasech „lídry“.
- V rámci diskuse o přípravě notových materiálů byla zmíněna možnost z vybraných žáků udělat vedoucí skupin (je to pro ně zároveň ocenění a motivace) – ti se svými učiteli hlavních předmětů smyky připraví.
- Důkazem významu dirigenta jsou dirigentské soutěže – každému účastníkovi stejný orchestr hraje stejný repertoár zcela jinak.

Příští seminář je plánován na březen 2016. Pokusíme se pro seminář zajistit cvičný orchestr, případně vytvoříme soubor z účastníků semináře. Příští seminář se zaměří na následující témata:

- 1) dirigentská technika a metodika nácviu,
- 2) aranžování skladeb pro různá nástrojová obsazení,
- 3) teoretická příprava dirigenta,
- 4) repertoár – výměna not (burza partitur a partů), a také informace o autorských právech.

II. Popis aktivit projektu zaměřených na podporu školních souborů

V rámci projektu **Podpora uměleckého semináře v ČR** se zaměříme na podporu školních souborů jak v manažerské oblasti, tak podpoře PR souborů, poskytneme souborům příspěvky na cestovní náklady a nákup notových materiálů, zajistíme společná soustředění, koncerty, a také semináře pro dirigenty a sbormistry a kurzy aranží pro žákovské soubory.

- **2.1.1 Manažerská podpora školních souborů**

- 2.1.1.1 Zřízení pozic regionálních manažerů školních souborů

Projekt se zaměří na manažerskou podporu souborů – budou zřízeny pozice tzv. regionálních manažerů školních souborů, každý z manažerů bude mít na starosti několik partnerských škol. Manažeři se zaměří na nejlepší soubory, orchestry a pěvecké sbory, které na partnerských školách působí.

- 2.1.1.2 Vytvoření strategie školních souborů

Vybraným žákovským souborům navrhnou manažeři školních souborů strategii rozvoje, vyhledají další koncertní možnosti (koordinovaný plán činnosti souborů na tři roky projektu) a poradí s propagací souborů. Veškeré aktivity regionálních manažerů budou realizovány s ohledem na vzdělávací složku školních souborů.

- 2.1.1.3 Vytvoření koncepce vzájemné spolupráce školních souborů

Manažeři školních souborů společně vytvoří koncepci vzájemné spolupráce školních souborů, které působí na partnerských školách. V koncepci bude zohledněna regionální blízkost souborů a především typ jednotlivých souborů. Manažeři školních souborů navrhnou dramaturgie společných koncertů.

- 2.1.1.4 Realizace společných koncertů a představení školních souborů

V rámci projektu bude uskutečněno pět pilotních koncertů, na kterých vystoupí společně soubory z různých partnerských škol. Další koncerty, které budou navrženy v koncepci (aktivita 2.1.1.3), budou realizovány po ukončení projektu z prostředků partnerských škol nebo dalších finančních zdrojů.

Vedle početně více zapojených hudebních souborů budou do této aktivity zapojeny také školní soubory tanečního a literárně-dramatického oboru.

- **2.1.2 Přímá podpora školních souborů**

- 2.1.2.1 Uspořádání soustředění školních souborů

V rámci projektu budou organizována společná soustředění souborů. Cílem soustředění, vedle intenzivního zkoušení, bude také setkání souborů, orchestrů a pěveckých sborů z různých typů škol. Připravíme ucelený koncept soustředění souborů na tři roky trvání projektu.

- 2.1.2.2 Příspěvek na cestovní náklady školních souborů

Školní soubory zapojené do projektu získají finanční příspěvek na cestovní náklady – především na cesty po ČR. Jako součást propagace uměleckého vzdělávacího systému v zahraničí budou v rámci aktivity 7.1 zajištěny také cesty do zahraničí.

- 2.1.2.3 Nákup notových materiálů a materiálů pro TO a LDO

Partnerské školy získají příspěvek na nákup notových materiálů pro školní orchestry a pěvecké sbory a nákup materiálů pro literárně-dramatický obor. Bude vytvořena databáze notových materiálů a scénářů, které v rámci projektu nakoupíme (možnost vzájemného zapůjčení materiálů). Bude vytvořena databáze dalších materiálů, které jsou dostupné v knihovných apod. Na webových stránkách projektu budou odkazy na legálně dostupné notové materiály v PDF (součástí projektu bude také informace o autorských a vydavatelských právech).

- 2.1.2.4 Propagace školních souborů

Díky projektu získají školní soubory, orchestry a pěvecké sbory možnost vytvořit kvalitní webové stránky souborů, profesionální propagační materiály, budou také vytvořeny promo CD a videa. Jednotlivé soubory budou propagovány na společných projektových webových stránkách – budou zde uvedeny koncertní aktivity souborů, audio a videozáznamy koncertů a představení, repertoár souborů a další informace.

- **2.1.3 Kurzy a semináře pro dirigenty a vedoucí školních souborů**

- 2.1.3.1 Semináře pro dirigenty školních orchestrů a pěveckých sborů

Většinu školních souborů řídí učitelé-instrumentalisté, kteří dirigování nestudovali. Proto budou součástí projektu také kurzy dirigování a kurzy aranží pro žákovské soubory, orchestry a pěvecké sbory. Vedle seminářů vedených profesionálními dirigenty a sbormistry budou 4 semináře „motivační“ (v tuto chvíli je na 2 semináře dojednáno jako lektor Václav Luks – dirigent souboru Collegium 1704, další lektoři jsou v jednání).

- 2.1.3.2 Kurzy skladby a aranžování pro vedoucí školních souborů

Tyto kurzy rozšíří semináře dirigování o praktické znalosti úprav partitur pro různá obsazení školních souborů. Součástí kurzů budou také základy skladby, včetně praktických cvičení. Tato aktivita bude též zahrnovat e-learningové kurzy hudební teorie.

- 2.1.3.3 Semináře pro vedoucí souborů tanečního a literárně-dramatického oboru

Pro vedoucí souborů tanečního a literárně-dramatického oboru budou připraveny semináře a e-learningové kurzy.

Podrobnější informace o projektu *Podpora uměleckého vzdělávání v ČR* uvádíme na webových stránkách Eurohudebka.cz: http://eurohudebka.cz/projekt_podpora.html.

Projekt nabízí celkem 5 okruhů aktivit rozdělených do 22 klíčových akcí. Popis 19 klíčových akcí určených pro ZUŠ uvádíme na <http://goo.gl/qaCbnn>.

Hlavní tematické okruhy projektu jsou:

- 1) Digitální technologie v uměleckém vzdělávání
- 2) Podpora školních souborů, orchestrů a pěveckých sborů; propagace čtyř oborů ZUŠ
- 3) Vzdělávací aktivity projektu
- 4) Doplnkové aktivity projektu:
 - Zavádění metody CLIL do výuky na ZUŠ
 - Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
 - Posílení spolupráce mezi třemi stupni uměleckého vzdělávání v ČR
- 5) Aktivity „technické“ podpory (například webové stránky projektu, právní nebo grantové poradenství a další podpora škol).

dne 12. 11. 2015 zapsal Robert Mimra

Portedo o.p.s.

office@portedo.cz

eurohudebka.cz